

1.2 JAOLLISUUS JA JAOTTOMUUS

Jaollisuus tarkoittaa, että asian voi jakaa niin että sen olomuoto ei muutu (*mass nouns*). Jaottomuus taas tarkoittaa, että asiaa ei voi jakaa mutta niitä voi laskea (*count nouns*). Tyypillisiä jaollisia asioita ovat aineet (*vesi, lumi, viini*). Sellaisia asioita voi olla vähän tai paljon, mutta niitä ei voi olla kaksi tai kolme.

Tyypillisiä jaottomia asioita ovat kokonaiset konkreettiset oliot ja esineet (*ihminen, laiva, koira, kynttilä*). Niitä voi olla kaksi tai kolme.

Abstraktit asiat voivat olla jaollisia erityisesti silloin kun niitä ei voi laskea (*rakkaus, kapitalismi, musiikki*) tai ne voivat olla jaottomia, silloin kun niitä voi olla monta (*velvollisuus, uskonto, virhe*).

Monikolliset sanat ovat jaollisia, koska niitä voi olla vähän tai paljon. Yksi *ihminen* on jaoton olio mutta monikossa *ihmiset* on jaollinen joukko.

Joskus monikollinen sana tarkoittaa vain yhtä asiaa. Esimerkiksi *silmälaist* tai *sakset*. Nämä sanat eivät ole aitoja monikkoja, *sakset* ei tarkoita montaa esinettä vaan vain yhtä: *yhdet sakset*. Tällaiset sanat ovat jaottomia ja käyttäytyvät samoin kuin yksikölliset sanat. Näitä sanoja kutsutaan latinankielisellä termillä *plurale tantum*.

Myös kaikki pari- ja kollektiivisanat ovat jaottomia: *korvat, kädet, hiukset, varpaat, lapaset*. Myös erilaiset setit kuten *auton renkaat, kukan terälehdet ja lentokoneen ikkunat* ovat jaottomia asioita.

1.2.1 MITEN JAOLLISUUS JA JAOTTOMUUS VAIKUTTAA SIJAVAIHTELUUN?

Perussääntö on, että jaollinen asia on partitiivissa, ja jaoton on perusmuodossa eli nominatiivissa.

Omistuslause:	Meillä on koira . (jaoton)	Meillä on koiria . (jaollinen)
Eksistentiaalilause:	Lasissa on ötökkä . (jaoton)	Lasissa on mehua . (jaollinen)
	Järvessä on saari . (jaoton)	Järvessä on ahvenia . (jaollinen)
Predikatiivilause:	Munkki on kuuma . (jaoton)	Munkit ovat kuumia . (jaollinen)
	Tämä on kahvikuppi . (jaoton)	Tämä on kahvia . (jaollinen)
	Sakset ovat terävät . (jaoton, yhdet)	Sakset ovat teräviä . (jaollinen monikko)

On kuitenkin monia rajoituksia, joiden takia ihan selvästi jaollinenkin asia pitää kirjoittaa nominatiiviin. Tällaisia ovat esimerkiksi subjekti monissa lausetyypeissä: predikatiivilauseessa, kaikissa transitiivilauseissa ja monissa intransitiivilauseissa. Näistä puhutaan lisää

1.2.2 Vaihtelua on paljon

Jaollisuus on vaikea merkitys siksi, että suomen kielessä monilla sanoilla on kaksi merkitystä: jaollinen ja jaoton. Esimerkiksi sana *sää* on yleensä jaoton, erityisesti silloin kun puhutaan säästä, joka on tällä hetkellä ympärillä: *Sää on tänään aurinkoinen*. Mutta esimerkiksi säätiedotuksissa säästä puhutaan usein jaollisena: *Pohjoisessa sää on lämmintä*.

Myös monet ruokasanat voivat toisaalta viitata kokonaisuuteen (*yksi kakku, pulla, kana, kala ja peruna*) ja toisaalta sitten ne voivat viitata aineeseen (*paljon kakkua, pullaa, kanaa, kalaa ja perunaa*). Toinen esimerkki ovat puiden nimet, jotka voivat tarkoittaa myös materiaalia. *Tämä* (puu) *on mänty*. *Tämä* (pöytä) *on mäntyä*. Muita esimerkkejä:

Työ:	<i>Teit hyvän työn.</i> (jaoton)	<i>Minulla on paljon työtä.</i> (jaollinen)
Porukka:	<i>Tämä on todella mukava työporukka.</i>	<i>Onpas täällä paljon porukkaa</i> (=ihmisiä).
Vaikeus:	<i>Vaikeudet alkoivat heti muuton jälkeen.</i>	<i>Tehtävän vaikeus paljastui minulle heti.</i>

Monikollisissa sanoissa täytyy miettiä, muodostavatko asiat kokonaisuuden. Usein tuntuu, että täytyy tietää konteksti, jotta voi päätellä, voiko monikollista sanaa pitää jaollisena vai jaottomana. Usein pitää miettiä, voiko asian ajatella jonkinlaisena settinä. Erityisesti jos monikollisen sanan edessä on jokin kokonaisuutta ilmaiseva genetiivimuoto, sellainen rakenne tulkitaan helposti setiksi. Esimerkiksi:

Auton renkaat – Tämä on oikein tyyppiesimerkki siitä, mitä tarkoittaa setti. Kaikissa autoissa on neljä rengasta, ja ne ovat auton pakollinen osa.

Kirjaston aukioloajat – Kyllä, sekin on setti. Ei ole järkevää puhua yhdestä aukioloajasta.

Meren aallot – No tämän voi käsittää settinä (aallot ovat meren osa) mutta voi myös olla tavallinen monikko.

Epäselvissä tapauksissa kannattaa käyttää internettiä apuna. Jos laittaa lainausmerkkeihin esimerkiksi "*meren aallot ovat*", saa tulokseksi lauseita, jotka alkavat juuri noilla sananmuodoilla. Sitten pitää etsiä tuloksista ne, joissa lauseen jatkona on pelkkä adjektiivi, niin että adjektiivin sijamuoto näkyy. Vastauksissa on siis joko nominatiivi, esim. *korkeat* tai partitiivi *korkeita*. Sijamuodosta voi päätellä, käytetäänkö sanaa lähinnä jaollisena vai jaottomana. Ja kannattaa katsoa myös, onko vaihtelua. Esimerkiksi hakusanat "*Sää on*" antavat suurin piirtein kaksi kolmasosaa tuloksista nominatiivin kanssa (*Sää on lämmin*) ja noin yhden kolmasosan partitiivin kanssa (*Sää on lämmintä*).

1.2.3 Jaollisuusteen liittyvät merkitykset: kvantitatiivinen epämääräisyys, indefiniittisyys, keskeneräisyys

Jaollinen asia on luonnostaan rajaamaton. Kahvia, vettä, lunta, rakkautta on maailmassa aina jossain, eivätkä ne jakaudu luonnostaan mihinkään annoksiin. Näillä sanoilla partitiivi onkin oikeastaan perusmuoto, ja se sisältää itsessään viittauksen pelkkään asian laatuun. Seuraavissa esimerkeissä partitiivimuotoiset sanat kuvaavat vain asian laadun, eivät määrää:

– *Mitä sä juot?* – **Kahvia.**

– *Mä en voi lähteä kahville, mulla jäi lompakko kotiin.* – *Mulla on rahaa, mä lainaan.*

– *Miksi sä olet myöhässä?* – *Kadulla oli sähköpotkulautoja.*

– Mikä täällä on hätänä? – Katolta valuu vettä.

Jaollisen sanan partitiiviin voi tilanteen mukaan LISÄKSI liittyä muita merkityksiä kuten epämääräinen määrä (Minulla on jonkin verran rahaa), tilanne on kesken (Katolta valuu parhaillaan vettä) tai indefiniittisyys eli epäspesifisyys (ennalta tuntemattomia sähköpotkulautoja). Nämä merkitykset voidaan myös kääntää päinvastaisiksi muuttamalla jaollisen sanan sijamuoto totaalisijaksi. Erilaisissa lauseissa ja konteksteissa jaollisen sanan totaaliomuoto voi saada hiukan erilaisia merkityksiä.

1) *Mä ottaisin yhden kahvin.* (kvantitatiivinen määräisyys, yksi kupillinen, I'll have a coffee.)

2) *Kun mä tulin mökille, mä poimin ensin sienet ja menin sitten saunaan.* (tilanne on valmis)

3) *Mulla on rahat.* (definiittinen ja spesifi, ne tietyt rahat)

Yleensä tietysti nämä merkitykset sekoittuvat ja limittyvät toisiinsa siten, että niitä ei pysty joka tilanteessa erottamaan toisistaan. Se, mitä merkityksiä sijamuotoihin liitetään, tulee osittain myös kontekstista ja tilanteesta. Tässä materiaalissa pyritään pysyttelemään sillä tasolla, jolla pystyy kirjoittamaan itse hyviä lauseita. Jos jokin sijamuoto saa joitain hienovivahteisia merkityksiä, jotka eivät näy kielen funktionaalaisella tasolla, se ei ole tämän materiaalin käsittelykohde.